

הציון: נכשל // הילודה בישראל גבוהה מסעודיה - אבל ההשקעה בגיל הרך היא מהנמוכות במערב

הכישלון של מערכת החינוך הישראלית מתחיל כבר בגיל הרך - לפני שמגיעים לבתי הספר ולבוגרים ■ שיעור התעסוקה הגבוה בישראל והזמינות של גנים ציבוריים שולחים ילדים רבים למעונות ולגנים - אבל ההשקעה בתלמידים ובגננות נמוכה

12:00 21.06.2017 מאת: [ליאור דטל](#)

ישראל היא המדינה שבה נתח הילדים בגיל הרך באוכלוסייה הוא הגבוה ביותר במדינות המפותחות, ואף יותר מאשר בכמה מדינות מתפתחות. עם זאת, מערכת החינוך בגיל הרך מפגרת אחרי העולם המפותח – כך עולה מדו"ח מיוחד שפירסם אתמול (ד') הארגון לשיתוף פעולה כלכלי ופיתוח (OECD), הסוקר את החינוך בגיל הרך המדינות הארגון, ומנתונים שפירסם בעבר.

ההשקעה של ישראל בתלמידי גני ילדים ומעונות נמוכה בפרט משמעותי מהממוצע ב-OECD, ורק מדינות מעטות החברות בארגון משקיעות פחות בחינוך מאשר ישראל. שכן הגננות נמוך משמעותית מהממוצע, וכיתות הגן הן הצפופות ביותר במערב. הממצאים הקשים על החינוך לגיל הרך מצטרפים לאלה שבדו"חות קודמים של OECD, שהצביעו על הישגים נמוכים של הישראלים גם בגילי בית הספר, ולאחר מכן – כישורים נמוכים של הבוגרים בחברה בישראל בהשוואה למדינות אחרות.

מחקרים מצביעים על קשר הדוק בין איכות החינוך בגיל הרך להצלחה בהמשך החיים. גם מבחני פיז"ה של OECD מצאו קשר בין הלימודים במסגרות בגיל הרך לבין ההישגים בגיל 15. "בשנים הראשונות בחיים נרכשים היסודות לרכישת כישורי חיים, לאיכות חיים וללמידה", נכתב בדו"ח. "החינוך בגיל הרך יכול לשפר את היכולות הקוגניטיביות וההתפתחותיות, הרגשיות והחברתיות ולסייע לפתח תשתית ללמידה, לשפר את ההישגים החינוכיים, לצמצם את העוני ולשפר את המוביליות בחברה".

בדו"ח החדש עולות כמה סוגיות שעלולות לפגוע בחינוך של הפעוטות בישראל, למשל חלוקת האחריות על החינוך לגיל הרך בין כמה משרדי ממשלה, בניגוד להמלצות מקצועיות – שסוכמה בעסקה פוליטית בין ראש הממשלה, בנימין נתניהו, לשר הרווחה, חיים כץ, ללא קשר לניסיון לשפר את איכות החינוך בגיל הרך. בעוד משרד החינוך, שאחראי על החינוך מגיל 3, מעונות היום עד גיל שלוש נמצאים באחריות של משרד אחר. בעבר, האחראי עליהם היה משרד הכלכלה, ולפני כשנה הועברה האחריות למשרד הרווחה, במסגרת העסקה עם כץ להרחבת סמכויות המשרד – ללא עבודת מטה מוקדמת או דיונים שתמכו בהחלטה.

4,300 דולר לילד בשנה

ההשקעה הממשלתית בילדי הגיל הרך בישראל היא בין הנמוכות ביותר בקרב המדינות המפותחות. בממוצע, מדינות OECD משקיעות כמעט 200% יותר מישראל בתלמידי מעונות בני 0-3 ו-85% יותר בתלמידי גנים. מדינת ישראל משקיעה בכל תלמיד גן כ-4,300 דולר בממוצע בשנה (במונחי שוויון כוח קנייה ל-2014), לעומת כ-8,000 דולר בממוצע במדינות OECD. במעונות הפער חריף יותר: השקעה של כ-4,200 דולר לילד בישראל, לעומת 12.5 אלף דולר בממוצע ב-OECD.

מבין 35 המדינות החברות בארגון, ההשקעה בתלמידי הגנים בישראל היא הנמוכה ביותר פרט ל-4 מדינות שמשקיעות סכומים נמוכים יותר: ברזיל (שהיא מדינה "שותפה" אך אינה חברה ב-OECD), טורקיה, מקסיקו ואסטוניה. פינלנד, למשל, שמערכת החינוך שלה נחשבת לאחת האיכותיות בעולם, משקיעה בכל תלמיד גן 10,500 דולר בשנה, ו-18.6 אלף דולר בכל תלמיד במעונות (340% יותר מבישראל). בארה"ב משקיעים כ-10,000 דולר בילדי הגנים, ובדנמרק כ-16.4 אלף דולר.

ישראל מתקשה לספק לילדי הגיל הרך חינוך בסטנדרטים מערביים, בין היתר בגלל שיעור הילודה הגבוה מחד, ושיעור הילדים המשולבים במערכת החינוך מאידך - בישראל 98% מהילדים בגן כבר בגיל 3, בעוד שבממוצע במדינות OECD רק 73% מהילדים בגיל 3 לומדים בגנים.

שיעור ההשתתפות הגבוה בגנים בישראל נובע משיעור ההשתתפות של אמהות לילדים צעירים בשוק העבודה, שבישראל הוא מהגבוהים מדינות הארגון: 70% מהאמהות לילדים עד גיל 3 מועסקות, ו-75% מהאמהות לילדים בגילאי 3-5, כשהממוצע במדינות החברות הוא 52% מהאמהות לילדים עד גיל 3. ב-OECD בחרו להתייחס לקשר שבין תעסוקת האם למסגרת שבה לומדים ילדיה - על אף הדיון הער בסוגיית חלוקת האחריות על גידול הילדים בין נשים לגברים.

שיעור ההשתתפות של בני 3 בגני הילדים עלה משמעותית בישראל בשנים האחרונות גם כתוצאה מיישום המלצות ועדת טרכטנברג, שאושרו בממשלה ב-2012 והביאו להחלת חוק חינוך חינם מגיל 3 ולבניית גני ילדים בהיקף ענק, אך גם להידרדרות בתנאים בגני הילדים – שלפי מומחים רבים לגיל הרך עלולה לפגוע בילדים בעתיד.

כמה מקבלת גננת?

למרות גידול בשכר הגננות בישראל בשנים האחרונות, הוא נותר נמוך בהשוואה לרוב מדינות ה-OECD, במיוחד שכרן של גננות מתחילות. רק בשש מדינות בארגון, ובהן מקסיקו, צ'ילה ויוון, השכר הממוצע של הגננות נמוך יותר מאשר בישראל. המשכורת ההתחלתית של הגננות בישראל היא ב-21.3 אלף דולר בשנה - כ-27% פחות מהממוצע OECD.

השכר הנמוך של גננות בתחילת הקריירה פוגע במאמצים למשוך כוחות חדשים למקצוע זה. למעשה, גם אחרי 15 שנות העבודה, השכר המדווח הממוצע של גננת בישראל הוא 27.5 אלף דולר – שכר הנמוך ב-23% מזה של גננת בעלת ותק דומה בממוצע במדינות OECD.

עם זאת, גננות בשיא הוותק נהנות משכר גבוה בהרבה מגננות חדשות – ופערי השכר בין שתי הקבוצות בישראל הם מהגבוהים במדינות OECD. שכר הגננות הוותיקות בישראל הוא 58.8 אלף דולר בשנה בממוצע - גבוה ב-23% מהממוצע ב-OECD. מנגנון השכר הזה בישראל פוגע במערכת החינוך בגיל הרך, בסיכוי להעלות את איכות והכשרת הגננות, ובגננות עצמן. הוא עוצב כך בהשפעת רפורמת אופק חדש, שנחתמה בין הסתדרות המורים למדינה, והגדילה את שכר הגננות בכ-40% בין 2008 ל-2014, בתמורה לתוספת שעות עבודה, אך ככל הנראה היטיבה יותר עם הגננות הוותיקות. הגידול בשכר הגננת הביא אותו לרמה גבוהה יותר מזה של חלק מהמורים בבתי הספר היסודיים – שאלה מהם שהצטרפו לרפורמת אופק חדש נהנו מעליית שכר של 27% בלבד בין 2008 ל-2014.

המדינה הפורה ביותר

בעוד שבמדינות OECD שיעור הילודה ירד לרמה מדאיגה, שיעור הפרייון בישראל הוא הגבוה בקרב מדינות הארגון בפער גדול: שלושה ילדים לכל אישה בממוצע ב-2014, לעומת 1.7 במדינות OECD. ישראל היא המדינה הפורה ביותר ב-OECD, ושיעור הילודה בישראל אף גבוה מבסעודיה, שאינה חברה בארגון (2.8 ילדים לאישה), ומעוד כמה מדינות מתפתחות, כמו אינדונזיה, פרו והודו (2.5 ילדים לאישה). בעקבות שיעור הילודה הגבוה, 12.3% מתושבי ישראל הם ילדים עד גיל שש – השיעור הגבוה ביותר ב-OECD, והרבה מעל הממוצע בארגון, 7.1%. מבין 46 מדינות שנבדקו בדו"ח OECD, רק בסעודיה שיעור הילדים באוכלוסייה גבוה יותר, בפער קטן (12.9%). לפי תחזיות שפירסם ה-OECD, בין 2000-2030 צפוי מספר הילדים בגיל הרך בישראל לגדול ב-50% - קצב הגידול הגבוה ב-OECD. ישראל אינה ערוכה לכך, ובמיוחד לא מערכת החינוך.

16 ילדים בגן? תלוי במשרד החינוך

הצפיפות בגני הילדים בישראל היא החמורה ביותר במערב, וקשה אף מבכמה מדינות מתפתחות. בדו"חות קודמים של OECD, שפורסמו בשנים קודמות, הופיע נתון שתיאר

את העומס הרב המוטל על הגננות בישראל והצפיפות בגני הילדים. חומרת המצב הביכה את משרדי החינוך והאוצר, ולדו"ח הנוכחי ישראל לא העבירה את הנתונים העדכניים על מספר הילדים לכל גננת בגני הילדים, ולכן הם לא מופיעים בו. המצב בגני הילדים הוביל למחאת הורים, שלחצו על שר האוצר, משה כחלון, ושר החינוך, נפתלי בנט, להגדיל את מספר הסייעות בגני הילדים. לפני כשנתיים התחילו שני המשרדים ליישם תוכנית להוספת סייעת שנייה לגני הילדים, בעלות של כ-400 מיליון שקל בשנה, אך היא לא תרמה לפתרון בעיית הצפיפות בישראל או ליחס גבוה של ילדים לכל גננת.

במשרד החינוך והאוצר הסבירו כי בדיקה של היחס בין מספר התלמידים למספר של כלל אנשי הצוות בגנים, כולל הסייעות, מגלה כי מדובר ביחס סביר הדומה למצב ב-OECD. מנתונים שפורסמו בעבר ומתייחסים ל-2012, בישראל לומדים במוצע כ-27 ילדי גן על כל גננת. העומס הזה מקשה על גננות להקדיש זמן מספיק לכל התלמידים, לסייע להם ולקדם אותם במקרה של בעיות. בעבר הוגשו למשרד החינוך המלצות מומחים להקטנת מספר התלמידים בגן לבני 3-4 בחצי לעד למקסימום של 16 תלמידים, אך מסקנות הוועדה לא יושמו.

"מערכת משולבת לגיל הרך, תחת אחריות משרד אחד"

בדו"ח, ממליצים מומחי OECD לאחד את האחריות על שירותי החינוך מגיל 0 לגוף אחד - כפי שעושות 60% ממדינות הארגון. "מערכת משולבת לגיל הרך, תחת אחריות משרד אחד, קשורה לאיכות גבוהה יותר של חינוך בגיל הרך", נכתב בדו"ח, המסתמך על מחקרים שבוצעו בעולם ועל ניסיון המדינות שאיחדו את מערכות החינוך. ב-OECD מציינים כי איחוד מערכות יכול לסייע לשיפור האיכות של הצוותים במעונות, הפדגוגיה ותוכניות הלימוד.

לפי הארגון, השתתפות מוקדמת של ילדים במסגרות איכותיות לגיל הרך תורמת להישגיהם בעתיד, אך בישראל קיים הבדל גדול בין שיעורי ההשתתפות בחינוך לגיל הרך שנמצא באחריות משרד החינוך (98% מהתלמידים בגילים הרלוונטיים) לעומת שיעור ההשתתפות של תלמידי המעונות (33% מהילדים). הדבר נובע, בין השאר, ממחסור במעונות יום ברחבי הארץ, הנגרר מהתקופה שבה היה משרד הכלכלה אחראי על החינוך לגיל הרך. לעומת זאת, משרד החינוך שהצליח להקים אלפי גני ילדים בתקופה קצרה כדי לעמוד בביקוש לאחר הרחבת חינוך חובה חינם והחלתו מגיל שלוש.

למרות היתרונות של הלימודים במעונות לילדים, לחברה ולמשק, רק כ-120 אלף תלמידים בני 0-3 בישראל נקלטו במעון מסובסד ומפוקח על ידי המדינה. כ-100 אלף לומדים במסגרות לא מפוקחות שאיכותן אינה ידועה, וכ-250 אלף נוספים נותרו בבית או שלא ידוע היכן הם לומדים.

טרכטנברג: "ישראל מפגרת מאחורי קולומביה בכל הנוגע למדיניות הגיל הרך"

ח"כ פרופ' מנואל טרכטנברג (המחנה הציוני) אמר בתגובה לפרסום הדוח כי "הנתונים חושפים שוב ושוב שעל אף שישראל מובילה בילודה. היא מפגרת מאחורי קולומביה בכל הנוגע למדיניות הגיל הרך. עלינו להפסיק את ההזנחה בטיפול בילדנו ולפעול לצמצום הפערים החברתיים בגנים ובמשפחתונים מכיוון שכבר שם נפערים הפערים". טרכטנברג יזם יחד עם ח"כ אלי אלאוף (כולנו) חוק להקמת מועצה לגיל הרך שתרכז את הטיפול בגיל הרך ולמדיניות בו